

LUPTA ORĂȘENILOR DIN BUZĂU CU EPISCOPIA (1550—1850)

DIMITRIE GH. IONESCU

Istoricii pun începuturile orașului Buzău o dată cu ale celor mai vechi târguri din Țara Românească (Cîmpulung, Argeș, Brăila, Slatina, Tîrgoviște, Turnu-Măgurele), Severin etc.), deci înaintea formării statului feudal dintre Carpați și Dunăre ¹.

A existat aici, la ieșirea râului dintre dealuri, unde se înmănunchează ultimii săi afluenți (Slănicul, Nișcovul și Cîlnăul), din timpuri îndepărtate ce nu se pot preciza, lângă vadul de trecere, un sat ² pe care prefacerile social-economice l-au transformat treptat într-un târg.

Mărturii documentare pentru acele vremuri lipsesc deocamdată, iar cercetări arheologice cu atât de bune rezultate obținute în alte părți ³ nu s-au întreprins încă; dar, dacă prisosurile din agricultură și meșteșuguri depășesc în secolele al XII-lea și al XIII-lea nevoile locale ⁴, e de atribuit aceleiași interval de timp și începutul așezărilor de tip urban.

Urmărind pe harta României întregul complex geoeconomic din spațiul cuprins între Subcarpații de curbură și Dunăre, regiunea Buzăului, cu cele mai

¹ N. Iorga, *Istoria poporului românesc*, vol. I, București, 1922, p. 223; P. P. Panaitescu, *Viața feudală în Țara Românească și Moldova (sec. XI—XVII)*, București, 1957, capitolul „Orașele”, p. 414; Șt. Olteanu, *Cercetări cu privire la geneza orașelor medievale din Țara Românească*, în „Studii” XVI (1963), nr. 6, p. 1279—1280; *Istoria României*, II, București, 1962, p. 291.

² Indicii cu privire la originea rurală a orașului Buzău găsim în felul în care orașenii stăpinesc moșia târgului: inițial ocină moșnenească peste care domnia a supra-pus drepturile sale feudale, fără să anuleze, de fapt, stăpînirea orașenilor asupra moșiei orașului și asupra proprietăților individuale; în secolul al XVI-lea ei pot, nestingheriți, să doneze episcopiei sau să comercializeze, vinzînd domnului micile lor proprietăți din jurul târgului și nouă ogoare în cîmpul orașului (*Documente privind istoria României*, B, sec. XVI, vol. II, p. 172, și vol. IV, p. 65. În continuare, folosim prescurtarea D.I.R. pentru această colecție).

³ Pentru București, Dan Berindei, *Istoria orașului București*, București, 1961, p. 7, nota 2; pentru Suceava, Mircea D. Matei, *Contribuții arheologice la istoria orașului Suceava*, București, 1963.

⁴ Șt. Olteanu, *Producția meșteșugărească în Moldova și Țara Românească în sec. X—XIII*, în „Studii”, XV (1962), nr. 4, p. 869—896; Dinu C. Giurescu, *Relațiile economice ale Țării Românești cu țările Peninsulei Balcanice în perioada feudalismului timpuriu*, în „Romanoslavica”, X (1964), p. 359—384.

numeroase sate atestate documentar pentru secolele XIV—XVII¹, sugerează în cuprinsul său existența prefeudală a unui centru economic, fiscal și administrativ.

Prezența monedelor bizantine din epoca Comnenilor (1081—1185), descoperite întâmplător la Pietroasele și Buzău², indicând schimburi de mărfuri între regiune și sudul Dunării, precum și poziția prielnică la intersecția unor vechi drumuri comerciale, ca și în centrul unui grup numeros de state³ —, dat fiind rolul țărănimii în formarea târgului periodic —, ar îndreptăți datarea perioadei preurbane a orașului Buzău, în ciuda lipsei izvoarelor de informare, cu mult înainte de apariția sa în documente.

Despre un târg cu o viață proprie credem însă că nu se poate vorbi decât din a doua jumătate a secolului al XIV-lea, când Basarabii din Argeș își întind stăpânirea peste aceste părți răsăritene ale țării. De altfel, și prima sa mențiune în actul lui Dan II din 1431, prin care neguțătorii unor orașe din Țara Românească, printre care și cei din Buzău, sînt invitați să reia comerțul cu Brașovul, referindu-se la legături mai vechi, de pe timpul lui Mircea cel Bătrîn, atestă vechimea Buzăului în ultimele decenii ale secolului al XIV-lea⁴.

În secolele XIV—XV, târgul era mic și populația sa destul de redusă; cu toate acestea, datorită legăturilor directe cu Transilvania⁵, precum și regiunii din jur dens populate, dezvoltarea comerțului în ultimele decenii ale secolului al XV-lea a înregistrat la Buzău succese mult mai mari decât în alte târguri ale Țării Românești. De pildă, între cele 12 orașe din Țara Românească, care fac comerț cu Brașovul în 1503, rolul Buzăului în schimbul de mărfuri se caracterizează prin următoarele date: în ordinea valorii activității comerciale, Buzăul se află pe locul al cincilea și pe locul al patrulea în ce privește numărul negustorilor și al transporturilor⁶.

Pină la 1504, când devine reședință episcopală, orașul Buzău, denumit oraș domnesc⁷, în care se emit uneori acte de cancelarie⁸, punct de vamă⁹, cunoscut

¹ Ion Donat, *Așezările omenesti din Țara Românească în sec. XIU—XUI*, în „Studii”, IX (1956), nr. 6, p. 75—95.

² C. Preda, *Descoperiri monetare în raionul Buzău*, în „Studii și cercetări de numismatică”, II (1958), p. 465; Oct. Iliescu, *Insemnări privitoare la descoperiri monetare*, în „S.C.N.”, II (1958), p. 455; idem, *Despre tezaurele monetare și viața economică în sec. III—XIU pe teritoriul țării noastre*, în „Studii”, V (1952), nr. 3, p. 178—182.

³ În această categorie intră satele: Berindești, Frășinet, Smedești, Băncești, Mircești, Lipia, Cucuteni și Pîrscoveni, localizate sigur la periferiile atinse de orașul actual (D.I.R., B. Indicele numerelor de locuri pentru sec. XIII—XVI, București, 1956, s. v.). Mai trebuie adăugate: Mărăcineni, Gura Cilnău, Mălureni și Focșănei de pe malul opus al riului (*ibidem*).

⁴ I. Bogdan, *Documente privitoare la relațiile Țării Românești cu Brașovul în sec. XU—XUI*, București, 1905, p. 39. Vezi și Șt. Olteanu, *Geneza... loc. cit.*, p. 1279—1282.

⁵ Pentru legăturile cu Brașovul în secolul al XV-lea pe traseul Buzău — pasul Buzăului — Brașov, vezi I. Bogdan, *op. cit.*, p. 39, 98 și 287. Ca participanți din regiune la comerțul cu Brașovul sînt semnalăți Bobul din Sărata între 1482 și 1496 și ginerele lui Voinea din Buzău împreună cu alții între 1482 și 1487 (I. Bogdan, *op. cit.*, p. 207, 293 și 192—193).

⁶ Radu Manolescu, *Comerțul Țării Românești și Moldovei cu Brașovul (secolele XIU—XUI)*, București, 1965, p. 260—261.

⁷ I. Bogdan, *op. cit.*, p. 329.

⁸ *Ibidem*, p. 52 și 329.

⁹ *Ibidem*, p. 39.

mai mult ca o așezare comercială decît meșteșugărească, înconjurat de vii, livezi, grădini și ogoare. aducea mai mult a sat decît a oraș ; în secolul următor, cu organizare municipală proprie¹, cu piață de mărfuri², mahalale³, cu meșteșugari și negustori⁴, cu întovărășiri de negoț⁵, cu prăvălii⁶, case⁷ și 11 mori pe iaz⁸, cu reprezentanți domnești⁹, Buzăul apare în plină activitate economică, socială și administrativă.

*

Episcopia de Buzău a fost înființată o dată cu a Rîmnicului, în 1504, cînd Radu cel Mare aduce pentru scurt timp în țară pe Nifon al II-lea, fost patriarh al Constantinopolului. Biografia lui Nifon, scrisă de Gavril, protul Sfetagorei după 15 august 1517 și înainte de 1521¹⁰, spune că atunci au fost hirotoniți doi episcopi, cărora li se dădu „eparhie hotărîită“, iar jurisdicțiune „care cît va birui“¹¹. Numele episcopilor și al episcopiilor nu sînt amintite, dar nu putea fi vorba decît de Buzău și Rîmnic¹².

Nimic nu se mai știe despre Episcopia de Buzău pînă la 8 septembrie 1525, cînd Radu de la Afumați îi dăruiește șase sălașe de țigani, trei mori, oameni din partea de nord a județului Buzău, ca să-i lucreze la mori și alte mile¹³. Pînă la acea dată, episcopia se așezase însă lîngă oraș și avea o biserică proprie, și un episcop, pe Paisie.

Astfel Buzăul, devenind tîrg de reședință episcopală, s-a dezvoltat în condiții istorice deosebite : s-a putut menține în ciuda tuturor vicisitudinilor¹⁴, a devenit centru tipografic, centru școlar ; dar episcopia, interesată în acapararea a cît mai multe mijloace de producție, amenințîndu-i baza economică, a intrat în conflict cu masa orășenilor.

*

Nu este lipsit de importanță, pentru înțelegerea celor ce vor urma, să arătăm de la început că amplasarea incintei episcopiei afară din oraș, pe moșia tîrgului, în partea de nord, între tîrg și iazul morilor — chiar admitînd că a existat

¹ *Documente privind istoria României*, B, Țara Românească, sec. XVI, vol. II, p. 204.

² *Ibidem*, vol. IV, p. 192.

³ *Ibidem*, vol. II, p. 173.

⁴ *Quellen zur Geschichte der Stadt Kronstadt in Siebenbürgen*, vol. I—III, Brașov, 1886—1896, indicii.

⁵ Radu Manolescu, *op. cit.*, p. 205.

⁶ D.I.R., B, sec. XVI, vol. V, p. 180—181 și 244.

⁷ *Ibidem*, vol. V, p. 180—181.

⁸ *Ibidem*, vol. I, p. 191; vol. III, p. 39, 309 și 377; vol. V, p. 94, 299 și 369; vol. VI, p. 100, 123—125 și 138.

⁹ *Ibidem*, vol. II, p. 261; vol. III, p. 309.

¹⁰ Nicolae M. Popescu, Nifon al II-lea, patriarhul Țarigradului, în *An. Ac. Rom.*, sect. ist., seria II, XXXVI (1914), p. 740; D. Russo, *Studii istorice greco-române*, vol. I, București, 1939, p. 31.

¹¹ *Viața și traiul sf. Nifon*, ed. Tit. Simedrea, București, 1937, p. 9.

¹² N. Iorga, *Istoria bisericii românești*, ed. 2, vol. I, București, 1929, p. 122—123.

¹³ D.I.R., B, sec. XVI, vol. I, p. 191.

¹⁴ *Istoria României*, II, București, 1961, p. 835.

acolo mai înainte vreun metoc, așa cum pare să arate tradiția¹, — n-a fost produsul unei simple întâmplări, ci al atracției pe care o exercitau morile de pe iaz și viața economică în dezvoltare din orașul apropiat.

Informațiile contemporane asupra chipului în care pământurile dintre târg și episcopie îi vor intra în stăpînire sînt, numeric, reduse, dar suficiente ca să dezvăluie cotropirea treptată a întregului teritoriu, inclusiv a crîngului orașului.

Prima danie în acest sector atestată documentar este din 27 martie 1535, cînd călugărul Vasilie dăruiește episcopiei o vie cu loc și livadă de pomi „să-i fie de ocină și de ohabă”².

Dintr-o însemnare pe care actul o poartă pe verso³ se vede că terenul donat episcopiei era un loc de hotar situat spre sud-vest, nu departe de incintă, că acolo se așezaseră țigani-robi, ceea ce dovedește că la acea dată se creaa nucleul ce stă la baza moșiei *Vatra episcopiei*, nucleu ce va crește continuu prin daniile ce se adaugă din partea domnilor, boierilor sau prin cumpărări și silnicii.

La 7 aprilie (1536), județul și pîrgarii târgului primesc poruncă să delimitaze partea din *Crîngul Tîrgului* dăruită episcopiei de către Radu de la Afumați (1522—1529)⁴; restul va fi donat de Petru cel Tînăr între 1559 și 1568⁵.

Important din punctul de vedere urmărit este documentul din 10 aprilie 1572, prin care voievodul Alexandru Mircea, dăruindu-i „locuri cu vii în jurul episcopiei și nouă ogoare în Cîmpul orașului”⁶, extinde stăpînirea episcopiei pînă în nemijlocita apropiere a târgului și pune bazele numitei moșii. Actul arată că domnul a cumpărat locurile și viile (4¹/₂ pogoane) de la 33 de orășeni arătați cu numele, suprafața și prețul primit de fiecare; numai cele nouă ogoare, cărora nu li se specifică întinderea, sînt achiziționate în *Cîmpul orașului*. Pentru toate aceste suprafețe se plătesc 13 720 aspri de argint.

Așadar, numeroși locuitori ai târgului Buzău vînd domnului proprietățile lor individuale destul de mici (1¹/₂—3 pogoane), pe care înclinăm a crede că le aveau încă de la ieșirea lor din obștea sătească care a precedat târgul, în timp ce unul singur, popa Mircea, vinde terenuri mai întinse: 9 ogoare.

Potrivit datelor primei hotărnicii din 1657 pe care o avem⁷, moșia „Vatra episcopiei” se întindea în acel timp spre nord-est pînă în „Gîrla morilor”, către răsărit pînă „din jos de episcopie”, spre sud pînă în marginea târgului și liziera de sud a Crîngului, iar spre vest pînă la capătul de vest al pădurii. Ca să materializăm astăzi pe teren hotarul de atunci dintre episcopie și târg, am porni de la iazul morilor printre noile blocuri din vechiul obor spre Arhivele Statului și pe calea Unirii spre bariera Ploiești.

¹ B. Iorgulescu, *Dicționarul geografic și istoric al jud. Buzău*, București, 1892, p. 123.

² D.I.R., B sec. XVI, vol. II, p. 172—173. Actul este întărit de Vlad Vîntilă-voievod, legat prin soție de părțile Buzăului unde fundase în 1531—1532 mănăstirea Menedic pe valea Slănicului, pe care o vizita descori (I. Ionașcu, *Știri nouă despre m-rea Ciolanu*, în „Îngerul”, VIII (1936), 1—2, p. 28, nota 1).

³ „Cartea pentru locul lui Vasilie, unde este Țigănia, locul de hotar”, (D.I.R., B, sec. XVI, vol. II, p. 172—173).

⁴ D.I.R., B, sec. XVI, vol. II, p. 204.

⁵ *Ibidem*, vol. III, p. 309.

⁶ *Ibidem*, vol. IV, p. 65.

⁷ Arh. st. Buc., Episcopia de Buzău, XXV/14.

Nu poate fi, firește, vorba de o trasare foarte strictă a hotarului, dar intrarea aproape completă a laturilor orașului dinspre nord și vest în stăpînirea episcopiei a avut urmări dintre cele mai grele pentru dezvoltarea lui ulterioară.

Prezența domeniului bisericesc în nemijlocita apropiere a tîrgului constituia o stingherire a libertăților orașului: întinderea către nord nu va mai fi posibilă, legăturile cu iazul morilor și apa rîului nu se vor putea menține decît traversînd de-a curmezișul „Vatra episcopiei“, fapt care va da naștere la numeroase conflicte; în ce privește întinderea orașului spre vest, prin defrișarea Crîngului, a fost de asemenea stagnată; în fine, episcopia, anulînd prin acaparare dreptul orășenilor de a folosi în mod liber pădurea, va trebui să înfrunte permanent împotrivirea colectivității orășenești, care nu putea admite noua situație creată.

*

Cu toate că în documentele din primele decenii ale secolului al XVI-lea pădurea de lîngă tîrg e denumită „braniște domnească“¹, în fapt ea nu fusese rezervată numai vînătorii, cum am fi înclinați să credem. Afirmția aceasta nu e o simplă deducție scoasă din faptul că pădurea pătrundea în forma alungită, dinspre sud-vest, ca o pană în moșia orașului pînă în marginea tîrgului (azi Palatul comunal, Piața Daciei)², ci însăși expresiile din documentul de la 14 februarie 1569, prin care episcopul Buzăului e împuternicit „să-și apere braniștea“ ce se numește „Crîngul tîrgului“³, dovedesc, într-adevăr, că pădurea aparținuse obștii orășenești.

Pe de altă parte, documentul din februarie 1569, menționat mai sus, dezvăluie și alte aspecte foarte importante, atunci cînd împuternicește pe episcop să interzică orășenilor „de a mai trece cu plugul peste hotar în Crîng“, arătînd astfel că la acea dată pădurea, prin defrișare, cedase pas orașului, retrăgîndu-se spre vest, iar orășenii, fără să ia în seamă pe noul stăpîn, continuau, totuși, să are și să semene în această parte.

Așadar, e limpede că pînă atunci tîrgoveții se bucuraseră de dreptul ce-l aveau de a folosi pădurea pentru trebuințele lor fără nici o restricție, drept vechi care decurgea din posesiunea devălmașă asupra pădurilor, pășunilor etc. Cînd pădurea de lîngă tîrg trece în stăpînirea episcopiei, fiind inclusă în domeniul feudal al acesteia, iar vechiul drept legitim de folosință al orășenilor e nescotit, se naște un conflict între tîrgoveți și episcopie, care se va prelungi cîteva secole.

Forma luptei adoptată de orășeni în cazul de față este nesupunerea față de restricțiile ce li se impun, de a nu mai tăia lemne și defrișa Crîngul.

Șirul numeroaselor documente prin care domnii, la plîngerile repetate ale episcopilor, îngăduie măsuri drastice împotriva infractorilor indiferent de situația

¹ Documentul din 8 septembrie 1525, în D.I.R., B, sec. XVI, vol. I, p. 191.

² Exemplare izolate de *quercus pedunculata*, stejarul care populează Crîngul multi-secular, se mai văd astăzi pe strada Democrației (în spatele Băncii), vizavi de mănăstirea Banu și pe strada Triumfului, în spatele spitalului Gîrlași.

³ D.I.R., B, sec. XVI, vol. III, p. 309.

lor socială (căpitan iuzbaș, călăraș, daraban, clucer, orășan)¹ începe o dată cu jumătatea secolului al XVI-lea, după ce mijloacele proprii folosite de puterea feudală locală se dovedesc ineficace.

De asemenea, merită să fie reținută gradatia progresivă a amenințărilor domnești, variind, cu timpul, de la „dojană și pedeapsă”² pînă la bătaie și confiscarea mijloacelor de transport (care cu boi, cai)³; însă, cu toată asprimea măsurilor luate, nimic nu intimidează pe orășeni, continuînd să se folosească de pădure pînă la jumătatea secolului al XIX-lea. De notat că, din prima jumătate a secolului al XVIII-lea, tonul amenințător adoptat în secolele precedente scade treptat⁴, pe măsură ce orașele încep să joace un rol tot mai important în viața economică a țării⁵.

În aceste condiții, Crîngul, reducîndu-și continuu suprafața, a rămas sub stăpînirea episcopiei pînă în 1852, cînd Barbu Știrbei îl redă printr-un ofis domnesc orașului, de astă dată cu condiția de a-l transforma „într-o grădină publică”⁶.

Primăria, inițiind defrișări masive pe liziera de nord-vest, unde s-au amenajat poligoane de tragere pentru unitățile militare din localitate, a fost trasă la răspundere în fața judecății⁷. Procesul cu statul a durat cîteva ani și abia în 1876, printr-o lege specială, Crîngul a revenit orașului, care și-a asumat îndatorirea de a-i conserva masivul păduros⁸.

*

Se știe că una dintre caracteristicile dezvoltării Episcopiei de Buzău a fost creșterea prodigioasă a bazei sale materiale, alcătuită din numeroase domenii⁹, unele concentrate cu precădere în jurul tîrgului¹⁰, în care se puteau desface mai ușor prisoasele din cereale, vite, băuturi, pește, ceară, miere, fructe, cașcaval, brînză, lînă, piei etc.

Fiind direct interesată în schimbul de mărfuri, episcopia caută din răspuțeri să se amestece în viața economică orășenească, acaparînd case, hanuri și prăvălii sau terenuri pe care să-și ridice construcții proprii. Pînă la 1625 primise în chip de danie de la Petru cel Bătrîn „o casă în piața tîrgului”¹¹ și „niște prăvălii cu locul lor” de la un oarecare Crețu¹².

¹ Doc. din 12 ianuarie 1612—1616, în D.I.R., B, sec. XVII, vol. II, p. 41.

² Doc. din 1 aprilie 1536—1540, D.I.R., B., sec. XVI, vol. II, p. 204.

³ Doc. din 12 ianuarie 1612—1616; *ibidem*, sec. XVII, vol. I, p. 42.

⁴ Doc. din 6 aprilie 1714 (Arh. st. Buc., Episcopia Buzău, LXXII, f. 6).

⁵ Vezi *Istoria României*, II, București, 1962, p. 458 și 460.

⁶ Arh. st. Buzău, Primăria, dos. 78/1911, f. 12.

⁷ *Ibidem*, f. 13.

⁸ „Monitorul oficial” din 19 februarie 1881.

⁹ După catagrafia din 1787, episcopia avea în afară de metoace: 1 han cu 7 prăvălii, 3 locuri cu prăvălii, 4 case, 4 mori cu cîte 2 roate, 38 moșii și 266 pog. vie (Biblioteca Academiei Republicii Socialiste România, mss. 718, f. 206—247); vezi și M. Regleanu, Episcopia Buzău, Indice cronologic, București, 1958, p. 9—10.

¹⁰ Vatra episcopiei spre nord-vest și vest, Pîrscoveni și Cucuteni, dăruite de Vlad Vintilă-voievod printr-un act emis la Buzău la 7 mai 1535 (D.I.R., B, sec. XVI, vol. II, p. 180—181). Groșani — Negreasca, dania lui jupan Toma-ban, întărită prin același document, spre sud, iar spre est Berindești (Verguleasa), dăruită în septembrie 1586 de către Stoica-postelnic (*ibidem*, vol. V, p. 264).

¹¹ Doc. din 16 februarie 1585 (D.I.R., B, sec. XVI, vol. V, p. 180).

¹² Doc. din 25 iunie 1586 (*ibidem*, p. 244).

Începînd astfel să-și desfacă direct produsele proprii, și-a mărit considerabil veniturile, deoarece, pe lângă alte înlesniri, nu plătea impozite pe vânzări¹. Aceste câștiguri i-au stimulat, pe de o parte, interesul de a ocupa un loc cît mai de seamă în comerțul orășenesc, dar i-a atras, pe de altă parte, și ostilitatea negustorilor, cărora le făcea, prin privilegiile de care se bucura, o concurență neloială.

Faptul că de multe ori orașul Buzău a fost distrus de războaie sau incendii a constituit un bun prilej pentru episcopie de a pătrunde cît mai adînc în spațiul dinlăuntru al târgului. Astăzi nu avem o documentație mai amplă asupra felului în care s-au succedat aceste acțiuni, multe dintre acte putînd fi nimicite cu ocazia atîtor răzmerițe, dar ne-a rămas copia unui document ieșit la 13 iulie 1563 din cancelaria lui Matei Basarab² în care se vede împotrivirea înverșunată a orășenilor față de încercările episcopiei de a se înstăpîni măcar într-o parte din vatra târgului.

Astfel, în primăvara anului 1653, cînd trupele de moldoveni și de cazaci bîntuiesc ținutul³, orașul, evacuat de locuitorii săi, fu ars în bună parte. După ce pîrjolul trecuse, cînd orășenii revin și încep să-și reconstruiască casele și târgul pe vechiul loc, episcopia se opune sub pretext că locul îi aparține, dar, neizbutind să-i împiedice, se adresează domniei. Matei Basarab, însușindu-și punctul de vedere al episcopiei, poruncește „iuzbașilor, hotnogilor, călărașilor, slujitorilor și tuturor orășanilor... să-și pună casele și târgul pe locul ce este al orașului și pe locul domnesc că este destul în toate părțile“⁴.

Din faptul că domnul se adresează aproape tuturor categoriilor sociale din oraș, cerîndu-le să-și ridice în altă parte „casele și târgul“, s-ar părea că episcopia a pus atunci în discuție dreptul de proprietate al orășenilor peste întreaga vatră a târgului. Cum însă din textul documentului rezultă destul de clar că porunca se adresează exclusiv celor ce „au fost cu casele pe locul episcopiei“, nu e greu să ne dăm seama că în realitate cearta se purta numai pentru latura nord-estică a târgului, dinspre iazul morilor, unde se afla de altfel și s-a aflat pînă tîrziu încoace spațiul în care se ținea târgul săptămînal, la care credem în mod sigur că se referă expresia „casele și târgul“ din documentul nostru.

În același act, domnul, reproșînd orășenilor că „iar vă răiți și mergeți de vă puneți casele pe locul episcopiei, să faceți pacoste și răutate minăstirii“, arată limpede vechimea conflictului din acest sector și reacțiunea violentă a orășenilor față de episcopie, a cărei prezență înlăuntru al târgului, urmărind afaceri neguțătorești, le era cu totul nedorită. De asemenea, din cuprinsul documentului se înțe-

¹ Că episcopia avea anumite privilegii fiscale se vede limpede din impozitele pe care le plătește către stat de la 1 noiembrie 1739—1 noiembrie 1740: *oieritul* 105,60 taleri și *ruptoarea* pentru „feciorii, argații, meșterii și plugarii“ de pe moșie 106,60 tal. (Catastihul episcopiei din 1739—1740, vezi I. Ionășcu, *Episcopul Misail și averea episcopiei de Buzău*, în „Ingerul“, XI (1939), 6—7, p. 530).

² Bazil Iorgulescu a avut originalul acestui prețios document, păstrat sub forma a două copii tîrzii: prima, din 1793, în mss. 173, Arh. st. Buc. (Episcopia Buzău); a doua, scoasă de Iorgulescu, în 1899, astăzi la Arh. st. Buzău, Primăria, dos. 3/1889, f. 1.

³ Letopisețul Cantacuzinesc, ed. N. Simache și P. Cristescu, Buzău, 1942, p. 148 și 156; *Istoriile Țării Românești de Radu Popescu*, ed. C. Grecescu, București, 1963, p. 102, 204 și 357; Miron Costin, *Opere*, ed. P. P. Panaitescu, p. 150. Vezi și doc. din 3 decembrie 1665 (Arh. st. Buc., m-rea Banu, XXXVII/11).

⁴ Arh. st. Buc., Episcopia Buzău, mss. 173, f. 430.

lege că locuitorii, cărora li se adresează domnul în 1653, nu făceau parte dintre cei așezați pe moșia Vatra episcopiei, a căror situație juridică nu se deosebea substanțial de a țăranilor aserviți.

Această acțiune de rășuire a episcopiei, sprijinită de domn, suficient identificată topografic, nu urmărea în esență mari cîștiguri teritoriale, cît obținerea unei ferestre largi spre piața tîrgului, unde se concentra în mod permanent viața economică și meșteșugărească a orașului.

În ciuda strădaniilor depuse, episcopia, atît de bogat înzestrată din punct de vedere economic, n-a izbutit pînă la jumătatea secolului al XVIII-lea să se instaleze în centrul tîrgului Buzău, datorită măsurilor de apărare luate de orășeni; totuși, teritorial vorbind, după cum s-a văzut, luase în stăpînire toată marginea de nord a tîrgului și prin cîteva danii se strecurase chiar în mijlocul lui¹. Ori-cum, rezultatele, raportate la eforturile făcute, rămîneau destul de neînsemnate.

Dezvoltarea forțelor de producție și a schimbului de mărfuri în perioada destrămării feudalismului accentuînd importanța economică a orașului ca centru de schimb, face să crească și mai mult interesul episcopilor pentru piața orășenească în creștere.

Extensiunea orașului se făcuse cu pași de melc către vest prin defrișarea Crîngului. În direcția aceasta, indicată de biserica Sf. Ingeri, construită pe la 1619 și cunoscută pînă tîrziu încoace sub numele de „biserica din pădure”², se deplasează centrul negustoresc al orașului. În această parte se străduiește episcopia, după 1750, să acapareze cu sprijinul domniei o porțiune cît mai mare de teren, în care se aflau prăvălii și ateliere meșteșugărești.

În primăvara anului 1732, Constantin Mavrocordat cere episcopiei să adevereze dreptul de stăpînire al lui Hagi Constantin, fost căpitan al orașului, asupra unor case, drept contestat de unii dintre orășeni pe motiv că „nu fuseseră construite cu cheltuiala lui”. Cum era de așteptat, rezultatul cercetării fiind favorabil fostului dregător, la 3 martie 1732 un act întărește „boiarului domniei mele Hagi Constandin, biv-vel căpitan za Slatina”, stăpînirea acelor case³. În spatele acestei acțiuni stăteau însă interesele economice ale episcopiei, căreia Hagi Constandin, părăsind orașul, îi cedează totul.

La 2 iulie 1764, episcopia se plînge domnului că „tîrgoveții s-au tot întins, făcîndu-și case pe acel loc ce-au fost coperinsul curții lui Hagi Constandin și se pun în pricină, nevoind să dea chiria locului”⁴.

¹ La cele amintite mai înainte, adăugăm: la 30 iunie 1744, episcopia cumpără de la Ali turcu Deli Hogeș și fratele său Abdulah o casă cu prăvălie în oraș (Arh. st. Buc., Episcopia Buzău mss. 171, f. 514); la 20 mai 1757, Necula boiangiul, lasă, după moarte, episcopiei dugheana construită lingă cîrciumile episcopiei: una dăruită de Vasile Ghiată și alta în care vindea vin Neagul țiganu (*ibidem*, mss. 171, f. 52—42 v.), la 27 august 1759, Gheorghe grecul Pateniotti lasă după moarte danie episcopiei dugheana pe care o construise lingă „cîrciuma cea de piatră a episcopiei” (*ibidem*, f. 51 v.—52); la 4 februarie 1761, Maria, soția răposatului Marcu Croitorul, vinde împreună cu fiică-sa Zambila două case episcopiei, așezate pe ulița tîrgului, în dreptul m-rii Grecilor (*ibidem*, 1965, p. 105).

² D. Gh. Ionescu, *Biserici vechi din orașul Buzău în Glasul Bisericii*, X, 1—2, 1965, p. 105.

³ Arh. st. Buc., Episcopia Buzău, LXXXI/4.

⁴ *Ibidem*, mss. 171, f. 57.

Cercetarea, întreprinsă în mai 1765 la fața locului de către Teodorache biv-vel comis ispravnic, asistat de câțiva oameni bătrâni din oraș, identifică pe „locul curții” în litigiu 2 brutării, 2 cârciumi, 2 prăvălii, 1 băcănie, 1 rachierie, 1 povarnă de rachiu, 7 case de locuit și o biserică¹, dovedind astfel că în realitate nu era vorba de „o curte”, ci de un întreg cartier grupat în jurul unui edificiu religios².

Apărind interesele episcopiei, ispravnicul Teodorache abia consemnează în anaforaua trimisă domniei revendicările orășenilor, care arătaseră în cursul cercetării că locul lui Hagi Constantin căpitanul „nu ajunge pînă unde sînt ei cu șăderea”, și dă carte la mîna episcopului „să-l stăpînească în bună pace”³, carte întărită de Ștefan Racoviță la 21 mai 1765⁴, reîntărită apoi de Alexandru I Ipsilante la 21 mai 1777⁵.

Cu toate acestea, deși ne lipsesc informații privitoare la evoluția acestui proces, ipoteza că episcopia n-a stăpînit niciodată această porțiune din oraș pare foarte plauzibilă. Sprijinim aceasta pe constatarea că între proprietățile din oraș ale episcopiei, înregistrate de catagrafia întocmită la 26 octombrie 1787⁶, nu se pomeniște nimic despre casa și curtea donate de Hagi Constantin și nici despre vreunul din imobilele notate cu ocazia cercetării din 1765⁷.

*

Studii privitoare la lupta orășenilor împotriva asupraii feudale, apărute recent, ocupîndu-se cu acordarea de danii din moșiile orașelor după reformele lui Constantin Mavrocordat în Țara Românească și Moldova, așază Buzăul printre orașele ale căror ocoale sau moșii au fost dăruite integral, în 1765 și după, boierilor sau mănăstirilor⁸.

În ce privește orașul Buzău, se știe precis că proprietatea sa funciară a fost recunoscută, ca atare, în repetate rînduri de către statul feudal înainte de 1765. Vom cita două cazuri semnificative din acest punct de vedere: în 1572, cînd Alexandru Mircea voievod donează episcopiei 41,5 pogoane de pămînt în jurul incintei și 9 ogoare în Cîmpul orașului, le cumpără de la orășenii arătați nominal în act cu „aspri de argint gata”⁹, recunoscînd astfel, implicit, dreptul lor de proprietate asupra acestor pămînturi. În aprilie 1711, Constantin Brîncoveanu, probabil, la sesizările tîrgoveților, anulează stăpînirea pe care și-o arogaseră căpitanul

¹ Arh. st. Buc., Episcopia Buzău, mss. 171, f. 57 v.

² Grup de clădiri situat pe ulița Tîrgului, spre vest, în direcția bisericii Sf. Îngeri. Biserica amintită, fără să i se specifice hramul, credem că este cea arătată de B. Iorgulescu (*op. cit.*, p. 119) ca existînd pînă la 1807 pe locul unde se afla altădată farmacia Weber și prăvăliile Georgescu, azi blocul 2, str. Republicii.

³ Arh. st. Buc., Episcopia Buzău, mss. 171, f. 58—58 v.

⁴ *Ibidem*, mss. 172, f. 200—201.

⁵ *Ibidem*. LXXXI/22, reproducînd în mare parte cuprinsul actelor din 1765, nu aduce nimic nou.

⁶ Acad. Republicii Socialiste România, mss. 718, f. 206.

⁷ Arh. st. Buc., Episcopia Buzău, mss. 171, f. 57 v.

⁸ C. Șerban, *Aspecte din lupta orășenilor din Țara Românească și Moldova împotriva asupraii feudale în sec. XVIII-lea și la începutul sec. al XIX-lea*, în „Studii”, XIII (1960), 6, p. 34 (vezi și *Istoria României*, vol. III, București, 1964, p. 681).

⁹ D.I.R., B. sec. XVI, vol. IV, p. 65.

Caloian asupra heleșteului „de din sus de oraș” și Ștefan armașul, fost paharnic, împreună cu Dumitrașcu căpitan Bagdat asupra heleșteului „de din jos”, amenajate de ei „pe moșia orașului fără vreo cheltuială, folosind munca târgoveților”, și le dăruiește episcopiei, specificându-i însă „să le stăpînească numai cît ajunge apa, iar în moșia târgului să n-aibă treabă”¹.

Cu alte cuvinte, domnul donează numai apa și uzufructul, „peștele, pentru oaspeți și călugări”, fără pămîntul recunoscut ca aparținînd orașului.

Rezultă din cele de mai sus că, în afară de cuprinderea Crîngului (mai mult nominală) de către episcopie, documentele cunoscute pînă la jumătatea secolului al XVIII-lea nu menționează să se fi acordat, de către domn, vreo altă danie fie boierilor, fie bisericii² din moșia orașului Buzău.

Să vedem ce s-a întîmplat în legătură cu această problemă în a doua jumătate a secolului al XVIII-lea cînd se recunoaște, în genere, că stăpînirea turcofanariotă a supraalimentat prin danii valoroase lăcomia clerului înalt.

Documentul din 7 martie 1765 prin care Ștefan Mihai Racoviță închină episcopiei moșia domnească menționează „Am dat și am afierosit [episcopiei] toată moșia domnească din târgul Buzăului, fiindcă iaste alătura cu moșia sfintei episcopii, ca să aibă a lua de pe această moșie dijmă din toate semănăturile după vechi obicei al țării, și de casele ce vor fi pe această moșie, de casă cîte bani nouăzeci și de butea de vin po tal. 1”³. În continuare, domnul cere celor „ce s-ar afla pe moșie” să-și dea „adetul din dijmă și chiria de la case din bunăvoință, ca o milostivire”.

O lună de zile mai tîrziu, la 10 aprilie 1765, la cererea episcopiei, același domn poruncește ispravnicilor de Buzău să aleagă împreună cu Ion portărelu, slujitor domnesc, „din moșia domnească cîtă va fi în județul Buzău partea episcopiei de către cei ce vor fi avînd danii cu hrisoave și cărți domnești, să-i facă semne, să-i pună pietre și să dea carte de adeverință, ca să se știe pă unde să stăpînească fără gîlceavă”⁴.

Din contextul actului de danie, ca și din aceste instrucțiuni privitoare la delimitarea pe teren a pămîntului dăruit episcopiei în martie 1765, se constată că „moșia domnească din târgul Buzăului” nu s-a confundat atunci în nici un caz cu „moșia târgului Buzău”, la care nu se face, de altfel, nici o aluzie. Mai mult, la 26 iunie același an, după ce se hotărnicise ceea ce se cedase episcopiei, cînd domnul poruncește ispravnicului să ceară acesteia să-și modereze pretențiile la

¹ Arh. st. Buc. Episcopia Buzău, LXX/5.

² În iulie—august 1586, printr-un act emis în târgul Buzăului, Mihnea Turcitul întărește mănăstirii Simo-Petra din Athos un metoc în Buzău scutit de vinărici (D.I.R., B, sec. XVI, vol. V, p. 235). Ulterior, documentele nu mai pomenesc nimic despre așezarea călugărilor greci de la Athos în orașul Buzău; în schimb, la 23 ianuarie 1592, apare în documente mănăstirea Banu, metoc al călugărilor greci de la Dusico din Tricala Rumeliei (D.I.R., B, sec. XVI, p. 34), care cumpăraseră, încă din iunie 1590, 15 stj. de ocină și 12 pog. vic la Vernesti (8 km vest oraș) pentru 14 600 de aspri (D.I.R., B, sec. XVI, vol. V, p. 455—456). Călugării de la Simo-Petra, concentrîndu-și activitatea în București, unde achiziționaseră, între altele, 7 prăvălii (*ibidem*, p. 188), se prea poate ca metocul lor din Buzău să fi fost ocupat de cei de la Dusico. Oricum vor fi stat lucrurile, nu putem preciza dacă locul de așezare a mănăstirii Banu lîngă târg, pe moșia orașului, a fost obținut prin danie sau cumpărare.

³ Arh. st. Buc., Episcopia Buzău, LXXXI/16.

⁴ *Ibidem*, LXXXI/10 și 11.

dijmă și chirie în raport cu posibilitățile celor ce „șăd pe moșie”¹, suprafața dată este arătată ca fiind doar „un petec de moșie”, deci în disproporție vădită, cu moșia târgului, însumând, după hotărnicile de la începutul secolului al XIX-lea, peste 2 500 ha².

În sprijinul celor de mai sus vine și actul din 1814, prin care episcopul Constandie se plînge lui Ion-vodă Caragea că „pămîntul obținut în 1765” nu produce nimic, „fiind cu totul încălcat și împresurat de târgoveți și de sîrbi [bulgari] streini fără nici un cuvînt al dreptății”³.

Relatările documentelor citate, infirmînd părerea că la 7 martie 1765 orașul Buzău ar fi fost deposedat în mod radical de moșia pe care o stăpînea, cuprind știri interesante și cu privire la situarea în spațiu a terenului dăruit atunci episcopiei.

Datorită hotărniciei din 1657, amintită mai înainte, știm că hotarul nord-estic al moșiei Vatra episcopiei era iazul morilor „pînă din jos de incintă”⁴. Hotarul acesta a fost depășit în 1765, adăugîndu-se Episcopiei toată suprafața în mare parte nedefrișată și plină de stufăriș dintre iaz și apa rîului, care, pustie fiind, nu fusese inclusă în stăpînirea orașului, precum și o parte din vechiul obor (ceairul) cu „Tîrgul de jos”⁵ pînă pe la sinagogă înspre Sîrbărie⁶.

Numai suprafața de dincolo de iaz, donată în 1765, putea fi ocupată de grădinarii bulgari așezați în Sîrbărie, împotriva cărora se plîngea episcopul Constandie în 1814. Iar dacă în actul de danie se amintește despre obligația dijmei din semănături, vii și livezi, putem fi siguri că grupul social de care este vorba era format în cea mai mare parte din cultivatori de pămînt denumiți orășeni prin așezare și nu datorită îndeletnicirilor lor. În asemenea condiții, neavînd interese comune cu ceilalți locuitori așezați în centrul negustoresc al târgului, acțiunea lor împotriva „dăruirii” nu capătă, cum ar fi fost de așteptat, amploarea luptelor întîlnite în alte orașe⁷.

În martie 1765, cînd ispravnicul aduce la cunoștința acestora cuprinsul hrisovului, conștienți de schimbarea care se produce în condiția lor juridică, ei ripostează prompt, refuzînd să consimtă a da episcopiei dijma din produse și chiria pentru casele de locuit; nu recunosc valabilitatea daniei, pe care o consideră „împotriva obiceiului [legii]”; sînt săraci, suportă și alte angarale „fiind șezători la drumul mare”⁸, amenințînd să pornească *in corpore* „cu plîngere la domnie”⁹.

Atitudinea lor de pronunțată ostilitate provoacă reacția episcopiei, care apelează la ajutorul și la intervenția puterii centrale. La 25 iunie același an, domnul poruncește ispravnicului să caute a-i convinge „să nu se mai arate nesupuși”,

¹ Arh. st. Buc., Episcopia Buzău, LXXXI/14 și 15.

² *Ibidem.* XXV/48, hotărnicia lui Teodor Diamant din octombrie 1839.

³ *Ibidem.* LXXXI/27.

⁴ *Ibidem.* XXV/14.

⁵ Menționat prima oară la 10 ianuarie 1624 (D.I.R., B, sec. XVII, vol. IV, p. 367), porțiunea cuprinsă între iaz și străzile Tăbăcari și Dobrogeanu-Gherea.

⁶ În 1804, episcopia revendică stăpînirea asupra grădinilor dinspre Broșteni (Arh. st. Buc., m-rea Banu, XXXVIII/19).

⁷ C. Șerban, *Aspecte din lupta orășenilor din Țara Românească și Moldova împotriva asupririi feudale în sec. XVIII și începutul sec. XIX*, în „Studii”, XIII (1960), nr. 6, p. 27—45.

⁸ Așezarea lor fusese un *sat de drum* care beneficiase de anumite scutiri. Este vorba de Drumul mare al Brăilei, azi strada Dobrogeanu-Gherea.

⁹ Arh. st. Buc., Episcopia Buzău, LXXXI/16.

înștiințându-i totodată că s-a cerut și episcopiei să-și ajusteze pretențiile potrivit cu starea lor materială ¹.

Nu e sigur că grupul buzoienilor din 1765 a intrat sub dependența episcopiei, care i-ar fi asimilat curînd celorlalți locuitori aflați de mai înainte pe moșie, dar în noile condiții social-economice din a doua jumătate a secolului al XVIII-lea, cînd relațiile capitaliste apar în limitele orașului feudal, ciocnirile se intensifică și iau proporții. Împotriva pretențiilor episcopiei, ei continuă să lupte, adoptînd alte metode: ocupă loturi cu de la ei putere, ridică construcții, lasă vitele să pască pe imaș „fără să le învoiască”, asociindu-și la aceste acțiuni pe ceilalți tîrgoveți, precum și pe coloniștii bulgari care începuseră să se așeze în număr mare în acea parte a orașului ².

Plîngerea episcopului Costandie către domn, datată 18 iunie 1814, mai relatează că și pe celelalte proprietăți (Pîrscoveni-Balta Plopului, Cucuteni, Groșani-Negreasca, Berindești) ³, care mărgineau moșia orașului, se petrec aceleași lucruri ⁴. Situația devenise și mai critică atunci cînd orășenii, jeluindu-se în scris domnului că vechilii episcopiei nu le îngăduie să treacă cu vitele la imaș sau la adăpătoare, contestă hotarele dinspre oraș ale moșiei.

În intervenția către domn, episcopul pomenește despre încercările neizbutite ale ispravnicilor județului de a-i face pe orășeni să înțeleagă „dreptățile episcopiei”, despre „abuzurile tîrgoveților care au sărit să-i taie gardurile”, proferînd „cuvinte proaste și necuviincioase”, și cere să se deschidă un proces care, pe baza „sineturilor ce are episcopia, să se dea izbrănire pricinii” ⁵.

Intr-adevăr, ridicarea masei orășenilor împotriva episcopiei a dat naștere unor judecăți care s-au prelungit înaintea instanțelor din Buzău și București pînă în 1856 ⁶, cînd părțile cad la învoială, episcopia convenind să cedeze orașului strîmtorat dinspre partea ce se învecina cu moșia oarecare întinderi „în chipul cel mai folositor obștii” ⁷.

¹ Arh. st. Buc., Episcopia Buzău, LXXXI/27.

² *Ibidem*.

³ Planul moșiei slobode a orașului Buzău, legalizat la 22 mai 1856 (Arh. st. Buc., Min. Agric. Lucrările reformei agrare din 1864, mapa 378 bis).

⁴ Arh. st. Buc., Episcopia Buzău, LXXXI/27.

⁵ *Ibidem*.

⁶ Hotărîrea divanului din 6 aprilie 1845 (Arh. st. Buc., Episcopia Buzău, LXXXI/34).

Hotărînicile din secolul al XIX-lea: a lui Teodor Diamant, pentru moșia slobodă a orașului, din octombrie 1839 (*ibidem*, XXV/48) și a lui Ion Vernescu, pentru Vatra episcopiei, din noiembrie 1840 (*ibidem*, LXXXI/89), fiind în dezacord cu privire la hotarul dintre părți, judecata a folosit ca izvor de prima mină vechea hotărnicie a moșiei din 1637 (*ibidem*, XXV/14), în ciuda încercărilor vechililor orașului de a-i dovedi lacunele (suma stînjeților celei de-a treia trăsuri, susțincau ei, este ilizibilă). E locul aici să arătăm că dezbaterile n-au pus nici un temel pe cărțile domnești din 1765, motivînd că „episcopia n-a stăpînit niciodată după cuprinsul lor” din cauza „împotrivirii cu care s-au arătat orășenii” (*ibidem* LXXI/34).

⁷ Documentul din 8 august 1856 (Arh. st. Buc., Episcopia Buzău, LXXXI/37). Partea de vest a Tîrgului de Jos, denumită din 1765 încoace *Ceairul episcopiei*, fusese cedată orașului pentru tîrgul săptămînal de cereale, vite, cherestea și lemne (Oborul Vechi) la 15 noiembrie 1833 (Arh. st. Buc., Episcopia Buzău, mss. 174, f. 89).

Rămîne acum să vedem raporturile dintre episcopie și locuitorii așezați în hotarele moșiei, care, după cum s-a arătat, înconjură pe toate laturile incinta, avînd dimensiunea majoră între est și vest (biserica Broșteni — liziera dinspre vest a Crîngului) ¹.

În apropierea episcopiei, spre sud-vest de incintă, pe măsură ce moșia se constituie, o populație eterogenă i se adaugă: țiganii robi ², oameni aduși din partea de sus a județului ca să muncească la mori ³, lucrători specializați în tehnica morăritului (morari, lopătari, lemnari) ⁴, în cultura viței de vie (vieri, pivniceri) ⁵ și, în al doilea rînd, țărani aserviți sau moșneni sărăciți, fugiți de prin sate, gata să accepte situația de rumâni (apoi clăcași) ⁶, însă ca poslușnici ⁷, scutelnici, ruptași ⁸, curteni (în înțelesul de rîndași) ⁹, iar mai aproape de noi: meșteșugari, negustori, salariați etc., ca embaticari sau cu speciale învoieli. Inventarul din 1819 înregistrează pe Vatra episcopiei: grădini, heleșteie și „alte case slobode“, aparținînd, desigur, celor ce, voind să-și păstreze libertatea personală, se așezaseră pe moșie în baza unor anumite învoieli ¹⁰ (chiria locului de casă, dijma din produse pentru lotul luat în folosință).

În ce privește numărul țăganilor robi, știm sigur că a fost destul de ridicat: în 1739 erau 20 de sălașe (familii) ¹¹, iar în 1819 numărul sălașelor se ridică la 67, avînd 271 suflete ¹², deci suficienți ca să se dea așezării dintre episcopie și tîrg numele Țigănia episcopiei ¹³, ceea ce în înțelesul vremii mai însemna și recunoașterea dreptului de stăpînire a episcopiei asupra lor; denumirea „Mahalaua episcopiei“ o întîlnim prima oară într-un document din 25 iulie 1679 ¹⁴; cu vremea, această așezare, socotită comună rurală, e anexată orașului în 1844 ¹⁵.

¹ Planul moșiei slobode a orașului Buzău, loc. cit.

² D.I.R., B, sec. XVI, vol. I, p. 191; vol. II, p. 342 și 373; vol. III, p. 320 și 351; p. 200, 207 și 260; sec. XVII, vol. I, p. 451.

³ *Ibidem*, sec. XVI, vol. I, p. 191.

⁴ Gh. Ceaușel și Matei D. Vlad, *Contribuție cu privire la studiul morilor de la Buzău*, în *Studii și articole de istorie*, vol. II, București, 1957, p. 209—236.

⁵ D.I.R., B, sec. XVI, vol. IV, p. 312.

⁶ Arh. st. Buc., Episcopia Buzău, LXXXI/29.

⁷ D.I.R., B, sec. XVII, vol. I, p. 482; vol. IV, p. 245 și 495.

⁸ Arh. st. Buc., Episcopia Buzău, mss. 173, f. 430.

⁹ Acad. Republicii Socialiste România, CXXIV/152.

¹⁰ I. C. Filitti, *Inventarul Episcopiei de Buzău la 1819 și 1825*, în „Biserica ortodoxă română“, LIII (1935), 1—2, p. 23. Pe inventar mai sînt trecuți 86 de scutelnici, 61 de poslușnici și 60 de ruptași aparținînd episcopiei, fără să se specifice dacă toți se aflau șezători pe moșia din jurul reședinții sau și pe celelalte moșii situate în apropierea orașului. În 1867, cu ocazia aplicării legii rurale din 1864, pe Vatra episcopiei, intrată prin secularizarea din 1863 în proprietatea statului, se mai aflau 167 de familii cu drept la împroprietărire și 11 familii de însurăței (Arh. st. Buzău, Primăria, dos. 196/1870, f. 2, 7 și 26).

¹¹ I. Ionașcu, *Episcopul Misail (1732—1740) și averea episcopiei*, în „Îngerul“, XI (1939), 6—7, p. 525.

¹² Inventarul din 1819, la I. C. Filitti, *op. cit.*, p. 23.

¹³ Doc. din 27 martie 1535 (D.I.R., B, sec. XVI, vol. II, p. 173).

¹⁴ Acad. Republicii Socialiste România, CXXIV/154.

¹⁵ Arh. st. Buzău, Primăria, dos. 196/1870, f. 21.

Proveniența celor mai mulți dintre țiganii-robi era dania, îndeosebi dania domnească¹; destul de puțini fuseseră procurați prin schimb² sau cumpărare³. Se întâlnesc și cazuri în care episcopii de Buzău sînt învinuiți că „țin în silă pe moșie țigani-robi“ aparținînd altora⁴.

Unii dintre robii întreținuți de episcopie erau folosiți la treburile domestice (slugi în casă), alții la munci în curte, la diferite meșteșuguri (fierari, căldărari, spoitori, cărămidari etc.)⁵ și chiar la activități care implicau o mai mare răs-pundere.

În mai 1757, Neagu țiganul vindea vin într-o cîrciumă din oraș a episcopiei⁶, în 1789 Cristina țiganca îndeplinea aceeași muncă într-o altă cîrciumă, de asemenea a episcopiei⁷.

Indiferent de activitatea pe care o desfășurau în cuprinsul incintei, pe dome-niul episcopiei sau în oraș, aceste ființe, private de libertate, erau exploatate și asuprite, formînd uneori obiectul celor mai inumane tranzacții: robii sînt vînduți, cumpărați sau schimbați ca niște obiecte; alteori, cu o totală ușurință, copiii sînt despărțiți de părinți⁸ și soții de soțiile lor⁹.

Pentru a scăpa de sub rigorile acestui tratament, robii recurg deseori la fugă în alte ținuturi sau chiar peste hotare. La 3 iunie 1764, domnia poruncește isprav-nicilor din județe să strîngă și să înapoieze țiganii episcopiei de Buzău¹⁰, iar la 25 decembrie 1764 episcopia obține dreptul de a readuce robii fugiți în Moldova și oploșiți pe lîngă episcopia din Roman, unde găsiseră condiții mai ușoare de trai¹¹.

În general, pentru episcopie, toți locuitorii așezați pe moșie reprezentau în primul rînd forța de muncă fără de care pămîntul nu putea fi pus în valoare. La lucrul pămîntului, care cerea muncă și migală de dimineța pînă seara, în afară de țărani mai erau folosiți și robii, dar în producția agricolă numai aportul celor dintii era decisiv.

Din documentele pe care le avem se vede limpede că suprafața moșiei Vatra episcopiei, nu prea întinsă, era ocupată în cea mai mare parte de Crîng, „pădure mare, păzită și poprită“¹²; veneau apoi pășuni, locuri de cositură, vii, livezi, heleş-teie și grădini de zarzavat, încît pentru semănături rămîneau puține ogoare. De

¹ D.I.R., B, sec. XVI, vol. I, p. 191; vol. II, p. 342; vol. III, p. 320 și 350; sec. XVII, vol. I, p. 451.

² Arh. st. Buc., Episcopia Buzău, mss. 173, f. 641; mss. 174, f. 80.

³ D.I.R., B, sec. XVI, vol. V, p. 190; Arh. St. Buc., Episcopia Buzău, mss. 173, f. 599; I. Ionașcu, *op. cit.*, p. 508. La 15 august 1650, Ivan țiganul se vinde rob pe veci episcopiei (G. h. Po t r a, *Contribuțiuni la istoricul țiganilor din România*, București, 1939, p. 235, doc. românesc).

⁴ Doc. din 14 iunie 1578 (D.I.R., B, sec. XVI, vol. IV, p. 318—319; Arh. st. Buc., Episcopia Buzău, mss. 173, f. 598—599, alt caz).

⁵ Arh. st. Buc., Episcopia Buzău, mss. 175, f. 86; mss. 176, f. 32—33.

⁶ *Ibidem*, mss. 171, f. 52 v.

⁷ *Ibidem*, f. 50 v.

⁸ Doc. din 22 mai 1634 (Arh. st. Buc., Episcopia Buzău, mss. 173, f. 598).

⁹ Doc. din 1 noiembrie 1824, (Bibl. Acad. Republicii Socialiste România, CXXVIII/101).

¹⁰ Arh. st. Buc., Episcopia Buzău, mss. 173, f. 629.

¹¹ *Ibidem*, f. 638.

¹² Inventarul din 1819, (I. C. Filitti, *op. cit.*, p. 23).

aceea ramura de producție cea mai însemnată a economiei acestui domeniu era creșterea vitelor și albinăritul¹.

Nu știm cât de mare era numărul țăranilor dependenți, dar pe Vatra episcopiei s-a simțit aproape continuu criza brațelor de muncă, explicabilă prin faptul că aici, în afară de exploatarea stăpînului feudal, se adăugau uneori și obligațiile față de puterea centrală. Există numeroase documente din secolele XVI—XVIII, prin care domnii, la cererea episcopilor, scutesc de bir, dajdie și slujbe pe oamenii de pe moșie²; de multe ori însă, din cauza apăsărilor continui, ei sînt siliți să fugă. În 1739—1740, episcopia se vede nevoită astfel să folosească munca salariată nu numai la lucrul viilor, la care se cerea oarecare tehnicitate, ci și la cositul fînului sau la alte munci în curte³. Pe de altă parte, a rămas tot timpul în ființă pentru oamenii de pe moșie darea pe cap⁴ achitată colectiv „ruptoarea“, al cărei cuantum, convenit cu episcopia, se ridică în 1739 la 101,60 taleri pentru „feciorii, argații, meșterii și plugarii“ domeniului⁵.

Se știe apoi că în materie fiscală menținerea cu strictete a imunităților acordate nu era obligatorie pentru domnii următori, mai ales cînd starea vistieriei și a cămării domnești, într-o anumită perioadă, impunea revizuire, accentuînd fiscalitatea prin înmulțirea dărilor sau prin impunerea la bir a unor categorii cu regimuri de favoare.

La 25 iulie 1679, Șerban Cantacuzino interzice birarilor să ceară „mahala-giilor de lîngă episcopia din Buzău“ birul mărunt pe țară pentru că „ei au dat“, zice porunca, „și dau bir cu rupa la cămărie“ (cămară)⁶.

Privite din punctul de vedere al moșiei, obligațiile țăranilor dependenți de pe Vatra episcopiei, lipsind izvoarele directe, ne sînt foarte puțin cunoscute. Îndeobște se cunoaște că, pe baza dreptului feudal, toți locuitorii stabiliți pe oricare moșie datorau stăpînului de pămînt renta în muncă și renta în produse (dijma).

Puținele acte pe care le avem cu privire la această latură s-ar părea că vin oarecum în contradicție cu prevederile de mai sus; de pildă, în 1714, episcopia se jăluie domniei că oamenii care s-au așezat cu casele în mahalaua sa refuză să presteze renta în muncă, și domnul, Ștefan Cantacuzino, la 27 mai același an,

¹ În noiembrie 1739 episcopia avea: 90 de vite mari, 24 de bivoli, 6 cai, 860 de oi, 530 de porci și 465 de stupi (*Catastihul din 1739—1740*, la I. Ionașcu, *op. cit.*, p. 529).

² D.I.R., B, sec. XVI, vol. IV, p. 312; sec. XVII, vol. I, p. 452; IV, p. 245 și 495; Arh. st. Buc., Episcopia Buzău, mss. 171, f. 27—28, 30—31 și 32—33; mss. 172, f. 354; mss. 173, f. 430. Frecvența acestor scutiri a făcut pe unii cercetători să afirme că moșioarei din jurul episcopiei i s-ar fi creat un regim de slobozie (D. Mioc, *Model de impunere și percepere a birului în Țara Românească pînă la 1632*, în *Studii și materiale de istorie medie*, II, București, 1956, p. 88—89). Nu se poate contesta că așezarea de pe *Vatra episcopiei* s-a format prin colonizare, dar actul din 18 aprilie 1610, la care se referă autorul, împuternicește episcopia să adune oameni străini nu pentru moșia din jurul incintei, ci pentru celelalte moșii ale sale (D.I.R., B, sec. XVII, vol. I, p. 452).

³ *Catastihul din 1739—1740*, la I. Ionașcu, *op. cit.*, p. 530.

⁴ La 17 aprilie 1724, Nicolae Mavrocordat fixează „de om cîte un talar“ pe an (Arh. st. Buc., Episcopia Buzău, mss. 171, f. 32 v—33).

⁵ *Catastihul din 1739—1740*, la I. Ionașcu, *op. cit.*, p. 530.

⁶ Biblioteca Academiei Republicii Socialiste România, CXXIV/f. 154.

poruncește acestora „să lucreze într-un an fieștecare după tocmeală”, împuternicind totodată pe episcop ca pe cei „ce s-ar împotrivi cu vreo semeție să-i ridice cu casele lor cu tot și să-i mute pe pământul domnesc, că mult iaste acolo”¹.

E sigur că grupul acestora provenea dintre cei așezați pe moșie în baza unor învoielii; mai apoi, episcopia le cere și muncă pe rezerva feudală, ceea ce ar fi însemnat asimilarea lor treptată cu ceilalți rumâni. Refuzul lor de a presta munca impusă constituie forma pe care o ia lupta lor împotriva încercărilor episcopiei de a-i rumâni. Documentele nu ne spun cum s-a rezolvat conflictul, dar știm că, în a doua jumătate a secolului al XVIII-lea, introducerea embaticului² a ușurat pentru anumite grupuri sociale trecerea de la renta în muncă la renta în bani.

Pe de altă parte, în perioada dintre 1750 și 1850, în care apărusearendășia ca formă incipientă a dezvoltării relațiilor capitaliste în agricultură³, episcopia, ca să-și sporească veniturile, îndrumând exploatarea terenului arabil de pe moșie— în cea mai mare parte teren fertil de luncă, ușor irigabil — spre producția de legume, caută să exproprieze pe țăranii dependenți de loturile lor, transformându-i în simpli chiriași pentru locurile de casă ce le rămân⁴.

Legumicultura nu era o ramură nouă de producție la Buzău⁵, iar acum se intensifică datorită stabilirii lângă oraș, în răstimpul de mai sus, a unei numeroase colonii de refugiați bulgari, a căror îndeletnicire principală este grădinaritul, pe care-l practică pe suprafețe întinse din *Vatra episcopiei*, luate în arendă sau în condiții de dijmă⁶.

Date sumare sînt și cu privire la situația pe care o aveau pe acest domeniu feudal bisericesc meșteșugarii. Cercetarea documentelor de care dispunem pentru secolele XVI—XVII a scos la iveală, după cum s-a văzut, existența meșteșugurilor legate de agricultură, la care trebuie să adăugăm pe cele cerute de nevoile casnice (cizmari, croitori, jimblari, bucătari), de morărit (morari, lemnavari, lopătari, fierari), precum și de tipografia care a funcționat, cu unele întreruperi, de la 1691 pînă tîrziu încoace⁷.

Cît privește condițiile în care erau recrutați meșteșugarii și își exercitau meșteșugurile, informațiile reduse nu ne dau decît simple indicații: cînd Alexandru Iliș. la 4 februarie 1628, scutește de toate dările „poslujnicii din jurul episcopiei”,

¹ *Documente privitoare la relațiile agrare*, vol. I, București, 1961, p. 270.

² Legiferat de *Pravilniceasca Condică, 1780*, ed. critică, București, 1957, cap. XXXII, 15.

³ *Istoria României*, vol. III, București, 1964, p. 855.

⁴ *Catagrafia orașului Buzău*, din 1838, înregistrează pe Vatra episcopiei numai 4 clăcași.

⁵ *Sîrbi*, sat lângă orașul Buzău, menționat în documentul din 26 mai 1613 (D.I.R., B. sec. XVII, vol. II, p. 198).

⁶ În anul 1814, episcopia pretinde coloniștilor bulgari dijmă pentru grădini (Arh. st. Buc., m-rea Banu, XXXVIII/19). Vezi și D. Gh. Ionescu, *Așezarea coloniștilor bulgari lângă orașul Buzău și în împrejurimi între 1792—1838*, în „Romanoslavica”, XI, p. 137—153.

⁷ G. C o c o r a, *Tipografia și tipăriturile de la Episcopia Buzău*, în „Biserica ortodoxă română”, LXXVIII (1960), nr. 3—4, p. 268—331.

adăugînd că-i iartă... pentru sfînta episcopie care iaste arsă și stricată... ca să lucreze și să dreagă¹ înțelegem că episcopia își recruta diferiți meșteșugari și dintre poslușnici sau curteni, în funcție de nevoile curente ale domeniului. În 1672 Episcopia din Buzău avea printre curtenii săi un cizmar², iar printre cei cărora li se plătesc în 1739—1740 hirtilele de scutire (ruptoarea) sînt trecuți global și meșterii³.

Rareori în actele de scutiri mai mari sau mai mici din secolele XVII⁴—XVIII sînt specificați anume, în afară de poslușnici, curteni, argați sau păstori, meșterii. La 10 noiembrie 1699, Constantin Brîncoveanu scutește de toate dările doi morari și doi lopătari, „ca să fie de pază morilor episcopiei”⁵, iar între 1776 și 1815 episcopia obține deseori scutiri de biruri pentru lemnari⁶, angajați, se pare, temporar, în vederea lucrărilor de reparații și construcții, în incintă, la morile de pe iaz sau la podul de peste apa Buzăului pe care îl administra⁷.

Aceste relatări duc la constatarea că pe domeniul din jurul Episcopiei de Buzău, dezvoltarea meșteșugurilor n-a fost de loc stimulată, uneori producția neacoperind nici trebuințele destul de limitate ale moșiei. De pildă, în 1739—1740, episcopia aduce din afară: zidari, dulgheri, spoitori, potcovari, a căror muncă se făcea cu plată, sau cumpără de pe piață ori direct de la anumiți meșteri: cojoace, haine, dulămi, anterie, potcapuri, cizme, papuci, piei tăbăcite, brîie, bete, cuțite, putini, tocitori⁸, ceea ce arată cît de mult scăzuse producția meșteșugărească în cadrul domeniului bisericesc.

În ultimele două decenii ale secolului al XVIII-lea și în prima jumătate a secolului al XIX-lea, cînd, în general, meșteșugarii domeniali își restrîng activitatea la serviciile de curte⁹, pe moșia Vatra episcopiei cele mai multe dintre aceste munci (cărămidari, lemnari, fierari, ciobotari, jimblari, bucătari) sînt practicate de meșteri-robi¹⁰, singurii care mai lucrau la curtea domeniului.

În a doua jumătate a secolului al XVIII-lea, vechea nedeie „faimoasa Drăgaică” de pe Penteleu — „tîrg de două țări”, cum îl numesc geografil — coboară de pe munți lîngă oraș¹¹. La început, scopul bîlciului rămîne tot desfa-

¹ Biblioteca Academiei Republicii Socialiste România, CXXIV/172; aceeași motivare „ca să lucreze și să dreagă” revine și în actul de scutire dat de Matei Basarab la 10 octombrie 1632 (*ibidem*, doc. 192).

² Vezi zăpislul de vînzare din 4 iulie 1672 (Arh. st. Buc., Episcopia Buzău, LXXXI/3).

³ I. Ionașcu, *op. cit.*, p. 430.

⁴ La 27 aprilie 1666, Radu Leon scutește 20 de poslușnici (Acad. Republicii Socialiste România, CXXIV/169); la 10 aprilie 1670 Antonie-vodă din Popești scutește numai 11 (*ibidem*, doc. 152).

⁵ Arh. st. Buc., Episcopia Buzău, X/56.

⁶ *ibidem*, mss. 171, f. 35 și 35 v.

⁷ La 14 ianuarie 1794, ispravnicii de Buzău primesc poruncă să predea episcopiei podul de peste apa Buzăului împreună cu podarii (Biblioteca Academiei Republicii Socialiste România, CXXVI/67).

⁸ *Catastihul episcopiei din 1739—1740*, la I. Ionașcu, *op. cit.*, p. 531—534.

⁹ *Istoria României*, vol. III, București, 1964, p. 641.

¹⁰ *Inventarul episcopiei din 1819*, la I. C. Filitti, *op. cit.*, p. 22—23.

¹¹ Ion Conea, *Vechele tîrguri-nedei de pe culmile Carpaților*, în „Bul. științelor geo-geografice”, t. I—II, 1957, p. 115; cf. *Istoria României*, vol. II, 1962, p. 450 și 846.

cerea lînii, de aceea continuă să se țină în iunie după tunderea oilor, apoi comerțul extern și de tranzit, cu participare activă a negustorilor din Ploiești, București, Brașov, Șistov și Rusciuc¹, i-au dat nota specifică, răspîndindu-i fama dincolo de hotarele țării².

Episcopia a apreciat just suma veniturilor pe care bîlciul le poate aduce și ținea neapărat să-l aibă.

Prima mențiune despre existența Drăgăicii lîngă oraș o avem din 26 august 1778, cînd Al. Ipsilante îl dă episcopiei cu toate veniturile sale, inclusiv dreptul de monopol asupra desfacerii produselor alcoolice, interzicînd totodată dregătorilor domnești vreun amestec³. Din conținutul acestui document, precum și din altele de mai tîrziu în care se exprimă aprecieri pozitive cu privire la administrarea bîlciului de către oraș înainte de a fi fost cedat episcopiei⁴, rezultă că Drăgaica funcționase lîngă oraș nu cu mult înaintea datei de mai sus.

Episcopia, care nu se arătase dispusă să-și orienteze exploatarea propriilor domenii agroviticole spre o continuă creștere a producției⁵, se dovedește incapabilă să înțeleagă rolul de intermediar al bîlciului între producția locală și piețele interne și externe⁶. Continuînd să se opună procesului destrămării economiei feudale, caută să oprească în loc remarcabilul avînt al Drăgăicii: l-a depărtat cu peste 3 km de oraș, pe moșia sa Băncești, nu-i asigură paza, nu-i repară prăvăliile și, în goană numai după profituri, pretinde negustorilor taxe mari, ceea ce provoacă o scădere a schimbului de mărfuri și conflicte foarte serioase cu tîrgoveții.

În prima fază, plîngerile orășenilor îndreptate către domnie prezintă Drăgaica, intrată sub administrația episcopiei, drept un loc în care făcătorii de rele („țigani, borfași, calpuzani, pungăși împreună cu hoții de cai“) jefuiau nestîngerii, ceea ce determină la 4 iunie 1785 pe Mihai Suțu să poruncească lui Gheorghe armașul să întărească paza bîlciului, lăsată pînă atunci în seama ispravnicilor și căpitanului de poterași, cu un zapciu și cîțiva armășei, în măsură să prindă și să întemnițeze pe jefuitori⁷.

La 5 iunie 1796, printr-un pitac domnesc, poliția bîlciului e din nou întărită, trimitîndu-se armașul al doilea cu un alt zapciu și doi armășei să asigure o pază mai bună⁸. Cu toate acestea, episcopul Constandie, în 1797, arătînd că

¹ Negustorii Nicola Țîntarul și Nica Smeană din Șistov, Fustea și Hagi Iofciu din Rusciuc împreună cu M. Țumbru din Brașov se aflau în iunie 1785 la Buzău (*Catalogul doc. grecești din Arh. st. Brașov*, vol. I, Buc., 1958, p. 115; E. Limona și D. Limona, *Aspecte ale comerțului brașovean în veacul al XVIII-lea*, în *Studii și materiale de istorie medie*, vol. IV, București, 1960, p. 554—556).

² V. A. Urechia, *Istoria românilor*, vol. X, A, București, 1900, p. 367.

³ Arh. st. Buc., Episcopia Buzău, mss. 71, f. 15 v°—17.

⁴ Vezi doc. din 22 iunie 1793, la V. A. Urechia, *op. cit.* vol. II, p. 472—473.

⁵ În ciuda faptului că unele date ale catastihului din 1739—1740 sînt incomplete și deci neconforme cu realitatea (de ex. în catastih sînt consemnate numai 11 moșii din cele 38 înregistrate de catagrafia din 1737), cantitățile reduse de produse agricole destinate vînzării arată cît de scăzută era productivitatea (Catastihul la I. Ionașcu, *op. cit.*, p. 525—535).

⁶ *Istoria României*, II, p. 846.

⁷ La V. A. Urechia, *Istoria românilor*, vol. I., București, 1891, p. 484—85.

⁸ *Ibidem*, vol. IV, p. 756.

sporirea arbitrară a cheltuielilor întreținerii personalului de pază depășește cu mult veniturile, că în Drăgaică continuă să se producă „gâlcevi, bătaii și chiar omoruri¹, cere pur și simplu desființarea bilciului². Cercetarea biv-vel vistirului Costache Ghica, întreprinsă în 1797, a scos bilciul de sub administrația episcopiei și l-a readus în oraș; a impus negustorilor turci și pescarilor brăileni plata regulată a taxelor pe care episcopia nu le încasase niciodată și, restrângând cheltuielile, a rezultat un venit de 3 300 de taleri, pe care, potrivit hotărârii lui Constantin Hangerli, i-a vărsat la Orfanotrofie³.

Episcopului Constandie, neconvenindu-i această situație și exagerând, ca de obicei, lipsurile episcopiei, „așezată în fața văpăii, adică în drumul cel mare, unde a fost și este toată greutatea umbletului și trecerea necurmată a oștilor“, cere în mai 1799 ca episcopia „să nu fie isterisită de acest privilegiu“⁴.

Divanul, după ce-l ascultă și pe Costache Ghica, propune domnului să restituie episcopiei bilciul, dar aprobarea lui Alexandru Constantin Moruzi din 10 mai 1799 n-a fost formulată înainte de a se preciza că episcopul însuși s-a lepădat de bilci și că, reluându-l acum, are datoria să-l administreze în așa fel, încât „să aibă negreșit negustorii odihnă și adăpostire“⁵.

Agitînd continuu creșterea cheltuielilor de regie, episcopia urmărea în realitate o majorare a taxelor vamale, adică un supliment la vămuirea mărfurilor și la ierbăritul vitelor⁶, ceea ce i s-a și acordat⁷.

Chestiunea vămuirii devenise însă atât de ispititoare, încît împinge episcopia să taxeze în mod abuziv „și mărfurile cele subțiri venite din alte țări străine“. de resortul Serviciului vamal (Carvasaraua) din București. Conflictul izbucnește în iunie 1793⁸ și numai datorită hotărârilor contradictorii ale domnilor fanarioți⁹ se prelungește pînă în deceniul al treilea din secolul al XIX-lea, cînd se ajunge la un proces între Carvasara și polcovnicul Mihalache vameșul, împuternicit de episcopie să taxeze mărfurile în tranzit. Cunoscutul jurist Nestor¹⁰, care participase la judecata de la logofetia dreptății, răspunzînd unei scrisori a episcopului Chesarie din 21 decembrie 1827, arată că, potrivit hrisoavelor de danie și ponturilor vamale, episcopiei i se cedase numai „vama pămîntului de la alișveřișul ce se făcea în tîrg, nu și vama mărfurilor în tranzit, care revine în întregime vameșilor domnești, singurii în măsură să elibereze scrisori de însoțire a mărfurilor ce ies din țară“¹¹.

¹ Doc. din 3 august 1797, la V. A. Urechia, *Istoria românilor*, vol. VII, p. 104—105.

² Doc. din 10 mai 1799 (Biblioteca Academiei Republicii Socialiste România, CXXVI/48) și V. A. Urechia, *op. cit.*, vol. VII, p. 104—105.

³ Doc. din 2 mai 1799 (Arh. st. Buc., Episcopia Buzău, copie, IX/5).

⁴ *Ibidem*.

⁵ Biblioteca Academiei Republicii Socialiste România, CXXVI/48.

⁶ Impozit încasat de proprietarul moșiei pe care se ținea bilciul pentru vitele aduse spre vînzare.

⁷ Doc. din 23 septembrie 1800, la V. A. Urechia, *op. cit.*, vol. IX, p. 372.

⁸ Al. Moruzi, prin pitacul din 7 iunie 1793, autoriză Carvasaraua să taxeze în Drăgaică mărfurile în tranzit (V. A. Urechia, *op. cit.*, vol. VI, p. 149).

⁹ La 11 iunie 1822. Ocîrmuirea Valahiei poruncește ispravnicilor jud. Buzău să sprijine vameșii Carvasaralei (*ibidem*, vol. XIII, p. 245).

¹⁰ Andrei Rădulescu, *Logofătul Nestor, Viața și activitatea lui*, București, 1910, p. 24.

¹¹ Biblioteca Academiei Republicii Socialiste România, CXXVII/35.

Tendința excesivă a episcopiei de a-și mări veniturile s-a vădit și în sporirea arbitrară a chiriilor cerute negustorilor pentru locuri și prăvălii în bîlcu. Opoziția tîrgoveților a fost însă dîrză și s-a soldat „în folosul lor“.

La 9 iunie 1793, vel-spătarul Ianache Văcărescu, trimis la Focșani să întîmpine o solie rusească, fu însărcinat de domn să cerceteze la fața locului și pricina negustorilor de la Buzău¹.

Anaforaua lui din 22 iunie 1793² cuprinde informații prețioase cu privire la mijloacele folosite de episcopie în scopul creșterii veniturilor sale.

Văcărescu a vizitat instalațiile de la Băncești³, la o jumătate de oră depărtare de oraș, a văzut barăcile, s-a interesat de prețul cherestelii, a stat de vorbă cu negustorii, de la care a reținut că bîlcuul funcționase în condiții mai bune cît timp fusese administrat de oraș și, după ce provoacă în zadar o întîlnire a părților în vederea unei înțelegeri directe, impune reducerea la jumătate a diferenței cerute de episcopie peste ceea ce ofereau negustorii, obligînd-o totodată ca pe viitor, construind prăvălii noi, să țină seamă în primul rînd de doleanțele negustorilor⁴.

În primele trei decenii ale secolului al XIX-lea, activitatea bîlcuului Drăgaica, întreruptă de ocupațiile străine și de epidemiile de ciumă între 1806 și 1819⁵, 1821 și 1822, 1828 și 1829, nu se mai ridică la nivelul atins în secolul precedent. În bîlci se mai desfac, sporadic, mărfuri indigene și străine aduse de la Brașov, Sibiu, Brăila și București, dar operațiile de comerț intern, extern și de tranzit⁶, cu toate că oficialitatea îl proclamă „cel mai mare tîrg în care se adună tot alișveriușul din toată țara și din alte locuri mai îndepărtate“⁷, sînt în descreștere, datorită extinderii comerțului de tip nou, capitalist. Restrîngerea operațiilor și desființarea ierbăritului în 1844, provocînd scăderea veniturilor, sîlesc episcopia, presată și de eventualitatea secularizării averilor bisericești, să-l desființeze în 1860⁸.

Din 1863, preluat de municipalitate și organizat mai sistematic, va funcționa în marginea de sud-vest, pe moșia orașului, sub denumirea „Tîrgul rîului Buzău“⁹, care de altfel, n-a reușit să înlocuiască vechiul nume *Drăgaica* devenit popular, sub care continuă să se țină și astăzi.

¹ Biblioteca Academiei Republicii Socialiste România, CXXVI/46; V. A. Urechia, *op. cit.*, vol. II, p. 472—473.

² Vezi V. A. Urechia, *op. cit.*, vol. IV, p. 681.

³ Băncești, sat moșnenesc, apare în documente la 5 octombrie 1594, (D.I.R., B, sec. XVI, vol. VI, p. 159). La 24 septembrie 1744, Iane Buzoianu donează episcopiei partea lui din Băncești, cumpărată de la Anton căpitanul (Arh. st. Buc., Episcopia Buzău. X/100), la care popa Neagu adaugă în august 1771 ceea ce cumpărase de la Matei Crețulescu-stolnic (*ibidem*, f. 119). Satul Bănceasca, numit și Drăgaica Veche, format într-un hotar al bîlcuului, apare în acte la 23 aprilie 1836 (*ibidem*, mss. 175, f. 27).

⁴ V. A. Urechia, *op. cit.*, vol. IV., p. 681.

⁵ *Ibidem*, vol. XII, p. 366—367.

⁶ *Ibidem*, vol. XIII, p. 245.

⁷ *Ibidem*, vol. X A, p. 367.

⁸ Arh. st. Buzău, Primăria Buzău, opis. dosarele anului 1860, f. 64 v.

⁹ *Ibidem*, f. 73 v.

Lupta dintre orășeni și Episcopia de Buzău poate fi urmărită pe o perioadă de câteva secole (1550—1850), însă conflictele se înmulțesc și cresc în intensitate în perioada destrămării feudalismului (1750—1850).

Episcopia, preocupată în mod excesiv de latura materială a existenței, sprijinită de domni și de boieri ca să-și consolideze temelia economică, prestigiul și puterea, și-a constituit în nemijlocita apropiere a târgului un domeniu feudal, organizat pînă la sfîrșit numai pe ideea de subzistență. Avînd în exploatare lîngă oraș moșii, o pădure și 12 roate de moară pe iaz¹, prăvălii, hanuri și scaune de carne² (măcelării) în oraș, podul de peste rîu și bîlciul Drăgaica, unii episcopi caută să folosească noile relații de producție capitaliste în interesele lor personale sau de clasă; nu izbutesc însă să cuprindă *vatra* și *moșia* târgului, apărute de orășeni în calitatea lor de oameni liberi³, purtători ai noului mod de producție capitalist.

Folosind nesupunerea față de hotărîrile abuzive ale domniei, precum și lipsa unor delimitări precise ale pămînturilor acaparate de episcopie și diseminate uneori chiar în interiorul târgului, orășenii din Buzău recurg la amenințări, încălcări directe sau la procese îndelungate ca să-și recupereze ceea ce parțial li se rășluisse, lupta lor încadrîndu-se astfel organic procesului de destrămare a orînduirii feudale și de formare a noilor relații capitaliste în Țara Românească.

¹ Date interesante cu privire la conflictele dintre episcopie și ceilalți proprietari de mori la G. h. Ceaușel și M. Vlad, *op. cit.*, p. 230.

² Arh. st. Buc., Episcopia Buzău, LXXXI/24; Cartea lui Const. Hangerli din 22 august 1798, la V. A. Urechia, *op. cit.*, vol. VII, p. 418.

³ Această cvasiautonomie pe care Buzăul și-a păstrat-o într-o oarecare măsură de-a lungul întregii perioade feudale, N. Iorga o explică prin tendința de izolare caracteristică acestui ținut de margine față de celelalte părți ale țării. Sesizîndu-i îndeosebi aspectul politic, o atribuia boierimii locale (*Istoria poporului românesc*, I, București, 1922, p. 223). Astăzi, cînd menționi tot mai numeroase vin să întărească ipoteza existenței prefeudale a orașului Buzău, autonomia relativă a buzoienilor pe care o aveau, de altfel, și alte orașe ale Țării Românești (*Istoria României*, III, p. 670), credem că-și avea izvorul în vechimea acestui centru de schimb, a cărui apariție, creînd o bază economică proprie, a consolidat tendința de autonomie a ținutului în procesul de fărîmițare feudală (vezi și *Istoria României*, II, p. 164), precum și în conștiința vie a orășenilor asupra vechimii drepturilor de proprietate deplină ale obștii târgoveților asupra moșiei și vetrei târgului.